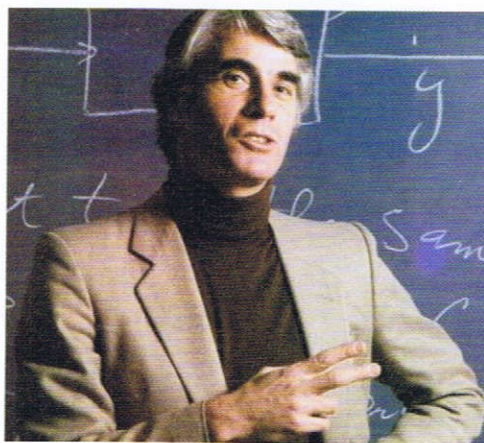


vatismen og sidst på socialismen. Kapitlet afsluttes med nogle refleksioner over, hvilke menneskesyn som synes at ligge bag ideologernes syn på lighed og ulighed.

8.1 Liberalismen

Liberalismens fader er den britiske filosof John Locke (1632-1704). Han repræsenterede på sin tid et opgør med enevælden og det standssamfund, som herskede i Europa i 1600-1700-tallet. Liberalismen ramte – med sit fokus på individets frihed og individets frihedsrettigheder – som en pil ind i hjertet på det feudale samfund, som herskede, og som var stærkt hierarkisk og inddelte befolkningen i grupper med forskellig juridisk status. John Locke mente grundlæggende, at statens rolle skulle være beskydden. Den måtte ikke krænke den private ejendomsret og skulle ikke bedrive socialpolitik. Borgernes frihed og velfærd var det centrale og ville være bedst sikret ved at begrænse statens magt mest muligt. Mange senere liberale tænkere er inspireret af John Lockes tanker.

En af dem er den amerikanske filosof og neoliberalist Robert Nozick, som har forsøgt at sætte liberalismens tanker omkring ulighed i system. I sit værk *„Anarki, stat og utopia“* fra 1974 begrundet han liberalismens syn på retfærdighed i sin såkaldte **berettigelsesteori**. Robert Nozick mener grundlæggende, at det eneste retfærdige er, at alle har ret til at beholde det, de har tjent på lovlig vis, og hverken staten eller nogen anden har ret til at tage det fra dem igen. Vi kan ikke komme til de rige og sige, at det er uretfærdigt, at de er rigere og at de har mere indflydelse i samfundet end de fattige. De har opnået deres indflydelse og tjent deres penge på lovlig vis og skal derfor selv kunne disponere over deres økonomiske midler. Til at illustrere tanke-



Robert Nozick (1938-2002):
Amerikansk filosof og neoliberalist.

gangen bruger Nozick et eksempel fra sportsverdenen: En stærkt efterspurgt basketballstjerne indgår en frivillig aftale med sin manager om, at han skal have 25 cents mere i indtægt pr. tilskuer for hver kamp, han deltager i. Publikum betaler gladelig et lille ekstragebyr, omsætningen stiger, og både spiller og manager tjener lidt ekstra på arrangementet. Spilleren er dygtig, publikum vil gerne se ham spille, og de er derfor villige til at betale mange penge for det. Alle er tilfredse. Den ekstra fortjeneste, som basketballspilleren har erhvervet sig, har han erhvervet sig fuldt fortjent. Forholdet mellem basketballspilleren, manageren og publikum foregår på frivillig basis, som gør alle tilfredse. Det, som regulerer forholdet, er de frie markeds kræfter med udbud og efterspørgsel, og ingen skal komme udefra og gøre retfærdigt krav på en del af spillerens indtjening. Denne logik indebærer ifølge Nozick, at ethvert politisk system skal indskrænkes til kun at udgøre det højest nødvendige for at sikre den personlige frihed. At beskatte folk og omfordele deres goder er at sidestille med tyveri. Derfor bliver Nozick også for-

Tekst på fri

– Joachim

„Prisen for køb på v kun kan stand ger

taler for lov og or mennesk anden, e nem opr ger, hvor en del af Det vil v og i stric tvinge fo Denne ty komme gang¹.

1. Keld B til vor tid.

Friedrich A

Tekstboks 8.1 Joachim B. Olsens (Liberal Alliance) syn på frihed og lighed

– Joachim B. Olsen. Frihed er vores dyrebareste guld. Berlingske, 30. december 2011

„Prisen for økonomisk lighed er, at vi gør køb på vores frihed. Fordi økonomisk lighed kun kan opnås gennem omfordeling af velstand gennem urimeligt høje skatter, som

inddrives gennem tvang – frihedens modpol. Jo højere økonomisk lighed politikerne efterstræber, desto mindre frihed – vores dyrebareste guld.“

taler for en *minimalstat*, som skal sikre lov og orden og den personlige frihed. Hvis mennesker *frivilligt* ønsker at hjælpe hinanden, er det i orden. Men det skal ske gennem oprettelse af frivillige sammenslutninger, hvor alle parter er enige om at afgive en del af rigdommen for at hjælpe andre. Det vil være grundlæggende uretfærdigt og i strid med den menneskelige natur at tvinge folk fx via skat til at hjælpe andre. Denne type omfordelingssystemer vil aldrig komme til at fungere og er dømt til undergang¹.

1. Keld B. Jessen (red.): *Filosofi – Fra antikken til vor tid*. Systime, 2001, side 310-312.



Friedrich August von Hayek (1899-1992).

Den østrigske økonom og neoliberalist Friedrich Hayek (1899-1992) fremfører et andet argument for, at der ikke skal omfordeles fra rig til fattig. Ifølge Hayek findes der grundlæggende ingen substantiel retfærdighed. Derfor vil det aldrig være muligt at blive enige om, hvad social retfærdighed er, og om nogen har gjort sig fortjent til et gode. Nogle vil mene, at det er retfærdigt, at børnefamilier med høj indtægt får børnepenge, fordi de også skal have del af den velfærd, de selv har været med til at fremskaffe vha. hårdt arbejde. Andre vil mene, at det er mest retfærdigt at målrette ydelserne mod de dårligst stillede i samfundet, og køber ikke argumentet om, at det går ud over den samlede solidaritet, hvis vi målretter ydelserne mod de svageste.

Hayeks pointe er, at hvis der ikke eksisterer nogen kerne af retfærdighed, som alle kan blive enige om, så skal vi lade være med at omfordele. For hvor skal vi sætte grænsen for omfordeling? Konsekvensen af en omfordeling vil blot være, at alle grupper i samfundet vil forsøge at trække så meget i deres retning som muligt. Efterlønerne vil mene, at deres område skal tilføres midler, og børnefamilierne vil mene, at det er deres område, som får for få penge osv. Dette vil ende i alles kamp mod alle og appellere til stammeimpulserne i mennesket, og dette får Hayek til at mene, at den



Liberalisterne mener, at statens opgave primært skal være at sikre rammerne om den private udfoldelse.

gode stat er, ligesom hos Robert Nozick, en minimal stat, som ikke omfordeler fra rig til fattig. *Frihed og lighed står i liberalismen i modsætning til hinanden*, fordi ambitioner om at øge ligheden kan true den personlige frihed.

Opfattelsen af lighed og ulighed hos både Nozick og Hayek fører til, at de vægter begrebet om negativ frihed, hvilket kan defineres som „frihed fra indblanding“. Vi skal som individer være afskærmet fra alle former for indblanding fra staten eller fra andre i samfundet. Frihed er „negativ“ i den forstand, at den er „frihed fra“ andres indtræden i den privates sfære. Den britiske filosof og historiker Isaiah Berlin skriver, at negativ frihed er „det område inden for hvilket et menneske kan handle uhindret af andre“². Det karakteristiske ved Nozick

2. Isaiah Berlin. *Two Concepts of Liberty*. Oxford University Press, 1969, side 122.

og Hayeks syn på mennesket er, at når de vurderer, hvad der er retfærdigt, og hvilke rettigheder vi skal tildeles som borgere, ser de på den faktisk eksisterende borger. Det betyder konkret, at når atleten går frem til startlinjen på atletikbanen til livets løb, så kigger Nozick og Hayek ikke på de ting, som ligger bagved startlinjen som eksempelvis løberens dårlige opvækstforhold i en socialt udsat familie. Vi er som mennesker allerede i besiddelse af ressourcer som talent, uddannelse og ejendom og har derfor retten til at udnytte disse privilegier. Som konsekvens af dette bliver det mest retfærdige, at mennesket tildeles retten til frit at kunne agere på et marked, og statens funktion bliver at sørge for at skabe sikre rammer omkring individernes udfoldelse, så de kan udnytte deres ressourcer bedst muligt. Reglerne for løbet er de samme for alle, og det står folk frit for at udnytte deres talenter. Når løberne kommer over mål-

stregen, v
skellige m
i forskell
hed, risik
Det er en
en naturl
samme, o
taler nog
(svarer ti
kapitel 1
resultate
trast til r
som foku
som er m
Danmark
listiske p
partiet V
ideologi.

8.2 So

Sociallib
ralismen
den halv
skyldtes
marked,
mere tyd
Den indu
gen (folk
arbejde p
blev stuv
de store
slumkva
nalitet. F
nøvend
århundre
lige i and
med den
socialism
pæiske k
stere de

3. Se fx N
pr. definiti
cember 20

stregen, vil dette naturligvis resultere i forskellige resultater som følge af, at løberne i forskellig grad udnytter deres flid, dygtighed, risikovillighed og held på løbebanen. Det er en sund konkurrence, som fører til en naturlig ulighed. Men reglerne er de samme, og processen er den samme, derfor taler nogle liberale også om **proceslighed** (svarer til det, vi kaldte formel lighed i kapitel 1). Processen er den samme, men resultatet er forskelligt³. Dette står i kontrast til **resultatlighed** (se også kapitel 1), som fokuserer på resultatet af løbet, og som er mere udbredt på venstrefløjen i fx Danmark. Herhjemme er det mest liberalistiske parti Liberal Alliance, men også partiet Venstre udspringer af den liberale ideologi.

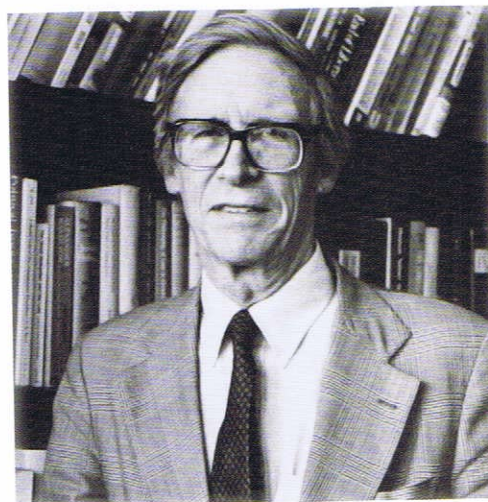
8.2 Socialliberalismen

Socialliberalismen er en forgrening af liberalismen, som begyndte at vinde frem i anden halvdel af 1800-tallet i Europa. Dette skyldtes bl.a., at konsekvenserne af et frit marked, overladt til sig selv, blev stadig mere tydelige i slutningen af 1800-tallet. Den industrielle udvikling og **urbaniseringen** (folk flyttede fra landet til byerne for at arbejde på fabrikkerne) førte til, at fattige blev stuvet sammen under usle forhold i de store industribyer. I disse overfyldte slumkvarterer hærgede sygdom og kriminalitet. Fattigdomsproblemerne var ikke nødvendigvis større end i begyndelsen af århundredet, men de blev klart mere synlige i anden halvdel af 1800-tallet i takt med den stigende velstand. Truslen om socialisme og voldelig opstand på det europæiske kontinent gør opgaven med at justere de frie markeds kræfter endnu mere

³. Se fx Martin Ågerup i artiklen „Lighed er ikke pr. definition mere retfærdig“, Information, 28. december 2007.

presserende for de socialliberale. Statens rolle skal øges for at afbøde de negative konsekvenser ved den fritløbende kapitalisme, og staten skal intervenere i markedsøkonomien og omfordele nogle af samfundets goder.

En af de teoretikere, som har argumenteret mere teoretisk for denne socialliberale tankegang, er John Rawls, som var professor på Harvard Universitet i USA. Han stiller det grundlæggende spørgsmål, hvordan vi ville indrette et retfærdigt samfund, hvis vi kunne indrette det helt fra bunden. Rawls åbner teltdugen ind til det, som han kalder den „originale position“. I den originale position befinder vi os under „uvidenhedens slør“, dvs. vi er uvidende om den position, som vi selv vil komme til at få, når vi løfter sløret og går ud i samfundet igen. Situationen er et tankeeksperiment, men i denne situation afklædes vi alle vores interesser og karakteristika. Vi ved ikke, om vi bliver bilejere, SU-modtagere eller del af børnefamilier, når vi kommer ud i samfundet igen. Vi ved heller ikke, hvilken religion, køn eller social klasse vi vil have.



John Rawls (1921-2002):
Amerikansk politisk filosof og professor